

HENRIK IBSEN
BOUWMEESTER SOLNESS
(Bygmester Solness - 1892)

Nederlands van Tom Kleijn

Personen

BOUWMEESTER HALVARD SOLNESS, *architect*
ALINE SOLNESS, *zijn vrouw*
DOKTER HERDAL, *huisarts*
KNUT BROVIK, *vroeger architect, nu assistent van Solness*
RAGNAR BROVIK, *zijn zoon, technisch tekenaar*
KAJA FOSLI, *zijn nicht, boekhoudster*
HILDE WANGEL
Enkele dames
Mensen op straat

Het geheel speelt zich af in het huis van bouwmeester Solness.

EERSTE BEDRIJF

(Een sober gemeubileerde werkkamer in het huis van bouwmeester Solness. Een dubbele deur links naar de gang, de deur rechts naar het woongedeelte van het huis. Een dubbele deur achter naar de tekenkamer staat open. Vooraan links staat een kleine lessenaar, waar boeken, papieren en schrijfmateriaal op liggen. Op de achtergrond – naast de dubbele deur – staat een kachel; rechts in de hoek een sofa, een tafel en een paar stoelen. Op de tafel staat een karaf met water en glazen. Op de voorgrond rechts een schommelstoel en een leunstoel rond een kleinere tafel. De lampen boven de tafel in de tekenkamer, boven de tafel in de hoek en boven de lessenaar branden.

In de tekenkamer zitten Knut Brovik en zijn zoon Ragnar. Ze zijn bezig met constructie-tekeningen en berekeningen. In de werkkamer staat Kaja Fosli aan de lessenaar en schrijft in het grootboek. Knut Brovik is een tengere, oude heer met wit haar en een witte baard. Hij draagt een ietwat slets, maar goed verzorgd, net zwart colbert, een bril en een witte, licht vergeelde sjaal. Ragnar Brovik is in de dertig, goed gekleed. Hij heeft blond haar, hij loopt licht voorover gebogen. Kaja Fosli is een teer gebouwd jong meisje, net twintig. Ze is goed gekleed, maar ziet er ziekelijk uit. Zij draagt een bril met getinte glazen.

Alle drie werken een tijdje in stilte. Plotseling staat Knut Brovik op van de tekentafel, als door angst gedreven, hij ademt zwaar en loopt naar voren naar de open deuren.)

BROVIK

Nee, ik houd dit niet lang meer uit!

(Kaja loopt naar hem toe.)

KAJA

Is 't erg vandaag, oom?

BROVIK

Ja, 't lijkt iedere dag erger te worden.

(Ragnar is opgestaan en dichterbij gekomen.)

RAGNAR

Ga dan toch naar huis, vader. Misschien kunt u wat slapen.

BROVIK *(ongeduldig).*

Naar bed? Wil je, dat ik stik?

KAJA

Gaat u dan op zijn minst een eindje wandelen.

RAGNAR

Ja! Ik ga mee!

BROVIK *(opgewonden).*

Ik ga niet voordat hij komt! Vanavond zeg ik het hem recht in zijn gezicht – *(verbeten)* onze baas.

KAJA *(bedeesd).*

Nee, oom – wacht daar liever mee!

RAGNAR

Ja, vader, wacht nog!

BROVIK (*ademt zwaar*).

Ha-ha-! Heel – heel lang kan ik me dat niet meer veroorloven.

KAJA (*luistert*).

Ssst! – Ik hoor hem!

(Alledrie gaan weer aan het werk. Korte pauze. Bouwmeester Halvard Solness komt door de gangdeur binnen. Hij is op leeftijd, maar gezond en sterk, met kortgeknipt krullend haar, een donkere snor en donkere zware wenkbrauwen. Hij draagt een grijsgroen colbert, dichtgeknoopt, met een opstaande kraag en brede revers. Op zijn hoofd draagt hij een slappe, grijze vilthoed en onder zijn arm heeft hij een paar mappen. Hij blijft bij de deur staan, wijst naar de tekenkamer en vraagt fluisterend.)

SOLNESS

Zijn ze weg?

KAJA (*zacht, schudt haar hoofd*).

Nee.

(Ze zet haar bril af. Solness loopt door de kamer, gooit zijn hoed op een stoel, legt de mappen op de tafel bij de sofa en loopt dan weer naar de lessenaar. Kaja schrijft ononderbroken door, maar maakt een nerveuze en onrustige indruk.)

SOLNESS (*hardop*).

Waar ben je mee bezig?

KAJA (*krimpt ineem*).

Ach, alleen maar –

SOLNESS

Laat eens zien – (*buigt zich over haar, doet alsof hij in het grootboek leest en fluistert –*) Kaja?

KAJA (*schrijft, zacht*).

Ja?

SOLNESS

Waarom zet je altijd die bril af, als ik binnenkom?

KAJA (*zacht, doorwerkend*).

Hij staat me niet.

SOLNESS (*glimlacht*).

Vind je?

KAJA

Nu moet ik blozen.

(Solness strijkt zacht over haar haar.)

SOLNESS

Arme, arme kleine Kaja –

KAJA *(buigt haar hoofd).*

Ssst! - Ze kunnen u horen!

(Solness drementelt door de kamer naar rechts achter, draait zich om en blijft bij de deur van de tekenkamer staan.)

SOLNESS

Heeft er iemand naar me gevraagd?

RAGNAR *(staat op).*

Ja, dat jonge stel – dat die villa daar buiten bij Løvstrand wil laten bouwen.

SOLNESS *(bromt).*

O, die? Die kunnen wachten. Ik heb de plannen nog niet uitgewerkt.

(Ragnar komt aarzelend dichterbij.)

RAGNAR

Ze willen zo snel mogelijk de tekeningen zien.

SOLNESS *(bromt nog eens).*

Ja hoor, dat willen ze allemaal.

BROVIK *(kijkt op).*

Ze verlangen naar hun eigen vier muren, zeiden ze.

SOLNESS

Ja. Dat ken ik. Dat soort mensen kun je net zo goed een hondenhok voorzetten. Maar daarmee is het nog lang geen woonhuis! Nee, bedankt! Dan kunnen ze beter naar een ander gaan. Zeg hun dat, wanneer ze weer komen.

(Brovik schuift zijn bril op het voorhoofd en kijkt hem verbaasd aan.)

BROVIK

Een ander? Wil je van die opdracht af?

SOLNESS *(ongeduldig).*

Ja, ja, ja! Als het er op aan komt – liever dan rotzooi bouwen! *(Valt uit.)* Bovendien ken ik die lui helemaal niet!

BROVIK

Ach, die zijn in orde. Ragnar kent de familie. Heel solide mensen.

SOLNESS

Ah, solide. Wat moet ik daarmee! Man, begrijp jij me ook al niet meer?
(*Opgewonden.*) Met lui die ik niet ken, wil ik niets te maken hebben. Die moeten maar naar een ander gaan!

BROVIK (*staat op*).

Meen je dat?

SOLNESS (*kortaf*).

Ja – bij wijze van uitzondering.

(*Hij loopt door de kamer. Brovik wisselt een blik met Ragnar die een waarschuwend gebaar maakt, dan loopt hij de voorste werkkamer binnen.*)

BROVIK

Zou ik je een moment kunnen spreken?

SOLNESS

Natuurlijk.

BROVIK (*tegen Kaja*).

Ga even naar hiernaast.

KAJA (*onrustig*).

Maar, oom –

BROVIK

Doe wat ik je zeg, kind! En doe de deur achter je dicht.

(*Kaja loopt aarzelend naar de tekenkamer, werpt nog steeds een schuchtere en smekende blik op Solness en doet dan de deur achter zich dicht.*)

BROVIK (*met gedempte stem*).

De kinderen hoeven niet te weten, hoe slecht het met mij gaat.

SOLNESS

Ja, je ziet er beroerd uit de laatste tijd.

BROVIK

Met mij is het bijna gedaan. Ik word met de dag zwakker.

SOLNESS

Ga even zitten!

BROVIK

Dank je –

SOLNESS (*trekt de leunstoel naar voren*).

Hier. – Ja?

BROVIK (*is moeizaam gaan zitten*).

Het gaat om Ragnar. Wat moet er van hem terecht komen?

SOLNESS

Je zoon blijft natuurlijk hier bij mij, zolang hij wil.

BROVIK

Maar dat is het juist! Hij wil niet. Hij vindt dat hij weg moet.

SOLNESS

Maar hij verdient toch een goed salaris hier. Maar – als hij wat meer wil hebben, dan kan ik -

BROVIK

Nee, nee, dat is het niet! (*Ongeduldig.*) Het is de hoogste tijd! Hij moet nu een kans krijgen om voor zichzelf te beginnen.

SOLNESS (*zonder hem aan te kijken*).

Geloof jij dan dat Ragnar daar genoeg talent voor heeft?

BROVIK

Ik begin zo langzamerhand aan die jongen te twijfelen. Al die jaren heb je nooit één goed woord over hem gezegd. Maar ik geloof gewoon niet dat hij geen talent heeft.

SOLNESS

Hij heeft toch niet echt iets geleerd – buiten tekenen.

BROVIK (*kijkt hem heimelijk vol haat aan en zegt met hese stem:*).

Jij kon ook niet veel toen ik je bij mij in dienst nam. Maar toch ben je voor jezelf begonnen. (*Haalt moeizaam adem.*) Jij hebt je omhooggewerkt; je hebt mij ingehaald – en heel wat anderen ook.

SOLNESS

Ja, het is heel goed gegaan.

BROVIK

In ieder geval voor jou. Maar je zult me toch niet laten sterven in onzekerheid over Ragnar. En dan zou ik die twee ook graag getrouwd zien – voor ik heenga.

SOLNESS (*scherp*).

Wil zij dat?

BROVIK

Kaja niet zo. Maar Ragnar. Hij praat er voortdurend over. (*Smekend.*) Je moet hem helpen zelfstandig te worden, nu!

SOLNESS (*geïrriteerd*).

Maar ik kan voor hem verdomme toch geen opdrachten uit het niets tevoorschijn toveren!

BROVIK

Hij zou nu meteen een grote opdracht kunnen krijgen.

SOLNESS (*verbaasd en nerveus*).

Nu meteen?

BROVIK

Als jij ermee instemt.

SOLNESS

Wat voor opdracht dan?

BROVIK (*met enige aarzeling*).

Hij zou die villa in Løvstrand kunnen bouwen.

SOLNESS

Die bouw ik toch!

BROVIK

Dat wilde je toch eigenlijk niet.

SOLNESS (*driftig*).

Hoe kom je daar nu bij?

BROVIK

Dat heb je daarnet toch zelf gezegd.

SOLNESS

En wat dan nog? Kan Ragnar die opdracht dan krijgen?

BROVIK

Ja. Hij kent die familie! En daarom heeft hij – zomaar voor zijn plezier, weet je – tekeningen gemaakt en een begroting. En –

SOLNESS

Tekeningen? En die mensen vinden die goed?

BROVIK

Ja, wanneer jij er ook eens naar wil kijken en ze beoordelen, dan –

SOLNESS

Dan willen ze hun huis door Ragnar laten bouwen?

BROVIK

Ja. Zij vonden zijn ideeën heel overtuigend. Zij vonden ze nieuw en origineel, zeiden ze.

SOLNESS

»N i e u « ?! Niet die ouderwetse rotzooi die ik bouw?

BROVIK

Nee. Zij vonden ze op de een of andere manier anders!

SOLNESS (*met ingehouden verbittering*).

Die lui zijn dus hier geweest om met Ragnar te praten, terwijl ik weg was?

BROVIK

Nee, ze kwamen om met jou te praten. En dan ook om je te vragen of je bereid zou zijn een stap terug te zetten –

SOLNESS (*driftig*).

Een stap terugzetten! Ik!

BROVIK

Ja, waarom niet, wanneer je de tekeningen van Ragnar –

SOLNESS

Ik! Een stap terugzetten! Voor jouw zoon!

BROVIK

Ja, afzien van het contract, bedoelden ze.

SOLNESS

Dat komt toch op hetzelfde neer! – (*Lacht bitter.*) Zo zit het dus! Halvard Solness – moet met pensioen, moet een stap terugzetten voor een beginneling! Plaats maken voor de jeugd! Plaats maken! Plaats maken!

BROVIK

Mijn god! Hier is toch plaats voor meer dan een –

SOLNESS

Zoveel plaats is hier niet. Maar daar gaat het niet om! Ik zal me nooit schikken! Ik zet voor niemand een stap terug! Niet vrijwillig! Nooit! Nooit!

BROVIK (*staat met moeite op*).

Dus ik mag niet eens rustig sterven? Zonder zekerheid? Zonder vreugde? Zonder geloof en vertrouwen in Ragnar? Zonder ooit een project van hem te hebben gezien? Wil je dat?

SOLNESS (*wendt zich half af en mompelt*).

Vraag me dat nu niet.

BROVIK

Jawel. Geef me antwoord! Moet ik zo arm sterven?

SOLNESS (*lijkt in tweestrijd te verkeren. Eindelijk zegt hij langzaam, maar met overtuiging.*)

Jij moet sterven – zo goed als je kunt.

BROVIK
Het zij zo.

(Hij loopt door de kamer, Solness loopt hem achterna, enigszins wanhopig.)

SOLNESS
Ik kan niet anders, begrijp je dat! Ik ben zoals ik ben! En ik kan mezelf niet veranderen!

BROVIK
Nee, nee, dat kun je zeker niet.
(Hij wankelt en blijft voor de tafel bij de sofa staan.) Zou ik een glas water mogen?

SOLNESS
Natuurlijk. *(Hij schenkt water in en geeft hem het glas.)*

BROVIK
Dank je.

(Hij drinkt en zet het glas weer neer. Solness loopt naar de deur van de tekenkamer en opent die.)

SOLNESS
Ragnar – zou je alsjeblieft je vader naar huis willen brengen.

(Ragnar staat meteen op. Hij en Kaja lopen de werkkamer in.)

RAGNAR
Wat is er, vader?

BROVIK
Geef me je arm. Dan gaan we!

RAGNAR
Goed. Trek je jas aan, Kaja.

SOLNESS
Nee, haar heb ik nog nodig. Een paar minuten. Ik moet nog een brief dicteren.

BROVIK *(kijkt Solness aan).*
Goedenacht! Slaap wel – als je kunt.

SOLNESS
Goedenacht.

(Brovik en Ragnar gaan door de deurnaar de gang af. Kaja loopt naar de lessenaar. Solness staat rechts voor de leunstoel, met gebogen hoofd.)

KAJA *(onzeker).*
Wilt u echt een brief – ?

SOLNESS (*kortaf*).

Nee, nee - natuurlijk niet! (*Kijkt haar doordringend aan.*) Kaja!

KAJA (*bedeesd, zacht*).

Ja?

SOLNESS (*wijst gebiedend naar de plek naast zich.*).

Kom hier! Meteen!

KAJA (*aarzelend*).

Ja.

SOLNESS (*als boven*).

Dichterbij!

KAJA (*gehoorzaamt*).

En wat moet ik nu doen?

SOLNESS (*kijkt haar een tijdje aan*).

Heb ik dit gedoe aan jou te danken?

KAJA

Nee! Dat mag u niet denken!

SOLNESS

En nu – wil je trouwen?

KAJA (*zacht*).

Ragnar en ik zijn al bijna vijf jaar verloofd en –

SOLNESS

En nu vind je dat het de hoogste tijd is? Dat is het toch, nietwaar?

KAJA

Ragnar en zijn vader vinden dat. Dus moet ik wel.

SOLNESS (*zachter*).

Maar Kaja, jij geeft toch ook erg veel om Ragnar?

KAJA

Ik gaf heel veel om Ragnar – voordat ik hier bij u kwam.

SOLNESS

Maar nu niet meer? Helemaal niet meer?

KAJA (*strekt hartstochtelijk haar gevouwen handen naar hem uit*).

Ach, dat weet u toch! – Sinds ik hier bij u ben, bestaat er nog maar een mens voor mij! Ik kan van niemand anders houden. – Ik kan niet bij u weggaan! Nooit!